

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej
Rosyjskie dzieciństwo. Pyckoe детство. The Russian Childhood
(Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 25-26 października 2013)

Celem konferencji zorganizowanej przez Zakład Antropologii Kultury Rosyjskiej w Instytucie Rosji i Europy Wschodniej Uniwersytetu Jagiellońskiego była refleksja nad funkcjonującymi w kulturze rosyjskiej wyobrażeniami o dzieciństwie jako ewoluującym konstrukcie społecznym. Temat konferencji zintegrował badaczy z kilku krajów (Białoruś, Litwa, Rosja, Kazachstan, Ukraina, Polska).

W czasie posiedzenia plenarnego prof. Natalia Rodigina (Nowosybirsk) wprowadziła słuchaczy w dziecięcą codzienność przełomu XIX-XX ww., obierając za materiał analityczny ilustrowane czasopismo dla dzieci „Задушевное слово”. Prof. Irina Sinowa (Petersburg) w historyczno-antropologicznej analizie zaprezentowała temat dziecięcej codzienności w przestrzeni miasta II połowy XIX wieku. Prof. Tatiana Rujatkina (Szymkent, Kazachstan) opowiadała o spontanicznym patriotyzmie radzieckich dzieci w latach 60-tych i 70-tych XX wieku. Prof. Ałła Lichaczowa (Wilno) zainteresowała słuchaczy referatem o kulturowych i językowych dylematach rosyjskich rodzin w Litwie. Z kolei prof. Lola Zwonariowa (Moskwa) przeanalizowała obraz dzieciństwa w prozie Alberta Lichanowa. Obrady plenarne zakończył referat prof. Haliny Mazurek (Katowice) na temat *Dzieci nowej Rosji w ujęciu współczesnej dramaturgii rosyjskiej*. Wystąpienia prelegentów stały się

impulsem do ożywionej dyskusji, a także zarysowały szerokie, wieloaspektowe pole badawcze podejmowanego tematu.

Po zakończeniu obrad plenarnych uczestnicy konferencji, w ciągu dwóch dni obrad pracowali w sekcjach tematycznych: *Utracone dzieciństwo*, *Ideaty wychowawcze w przestrzeni idei i ideologii*, *Literackie obrazy dziecka i dzieciństwa*, *Dzieciństwo rosyjskie w filmie i muzyce*, *Kultura i wychowanie*, *Dziecko w literaturze*, *Literatura dla dzieci*, *Przestrzeń i granice dzieciństwa*.

Problem utraconego dzieciństwa omawiany był w rozważaniach dotyczących dzieci „wrogów narodu” (prof. Julia Kantor, Petersburg), organizacji opieki nad dziećmi w warunkach wojennych (prof. Jekaterina Kriwonożkina, Kazań), zagadnienia *bezprizornosti* w okresie II wojny światowej (prof. Ilnara Chanipowa, Kazań). Książd dr Bolesław Karcz (Kraków) podjął refleksję nad specyfiką przestępstw dziecięcych we współczesnej Rosji, analizując wymiar dziecięcej patologii społecznej i sposoby jej zapobiegania.

W sekcji debatującej nad zagadnieniami ideałów wychowawczych wystąpienia dotyczyły historycznych, społecznych i antropologicznych aspektów problemu. Mgr Mikołaj Banaszkiewicz (Kraków) podjął temat toczących się w Rosji polemik dotyczących modelu edukacji zakładanego w projekcie reformy szkolnictwa hr. Dymitra Tołstoja. Kolejne wystąpienia były poświęcone minionemu wiekowi i poruszały temat zideologizowanej wizji dzieciństwa w projektach wychowania komunistycznego (ks. prof. Andrzej Zwoliński, Kraków), inspirowanych wzorami radzieckimi obrazami dzieciństwa w literaturze polskiej (ks. mgr Władysław Kądziołka, Kraków). Prof. Celina Juda (Kraków) omówiła przedstawione w bułgarskiej prozie powstałej po roku 1989 wizje komunistycznego dzieciństwa, natomiast dr Magdalena Banaszkiewicz (Kraków) zaprezentowała antropologiczną refleksję nad fenomenem krymskiego obozu dla pionierów „Artek”.

W debacie nad obrazami dziecka i dzieciństwa w rosyjskiej twórczości literackiej prof. Joanna Tarkowska (Lublin) podjęła refleksję nad motywem bliźniąt w wybranych opowiadaniach Ludmiły Ulickiej w kontekście poetyki neosentymentalnej. Wygłoszone referaty dotyczyły także utworów Fiodora Dostojewskiego (mgr Aleksander Babuk, Grodno), Antoniego Czechowa (mgr Tomasz Mróz, Kraków), Konstantina Balmonta (Grigorij Piewcow, Moskwa) oraz Swietłany Aleksiejewicz (mgr Julita Biniewska, Kraków).

W części obrad poświęconej wizerunkowi rosyjskiego dzieciństwa w kulturze audiowizualnej dr Małgorzata Flig (Kraków) zastanawiała się nad zagadnieniem wizualizacji dzieciństwa w filmach Andrieja Tarkowskiego. Mgr Jelena Kazakowa (Petersburg) podjęła refleksję nad motywem wędrowki dzieci w filmach doby „odwilży” Chruszczowowskiej. Dr Bartłomiej Brządkiewicz (Kraków) skoncentrował uwagę na temacie *śmierci oswojonej, a nie uświadomionej* w filmowej adaptacji dramatu *Bączek* Wasilija Sigariewa. O dziecięcej wizji świata na przykładzie radzieckich filmów *Czerwony kogut*, *Plymouth Rock* i *Chodził pies po fortepianie*

mówiła mgr Justyna Mirońska (Kraków). Interesująco wypadł odczyt Jekateriny Woickickiej (Kijów) na temat konceptualizacji radzieckiego dzieciństwa w twórczości Siergieja Prokofiewa.

W obradach poświęconych relacjom między kulturą i wychowaniem prof. Ewa Komisaruk (Wrocław) wygłosiła referat o okresie adolescencji w dziewczęcym dyskursie dziennikowym z lat 80. XIX wieku, ukazując drogę do autonomii poprzez wykształcenie na przykładzie życia Jelizawiey Djakonowej. Prof. Michaił Stroganow (Twer) przedstawił tragiczny los dziecka w rosyjskiej pieśni, określanej jako „жестокий романс”. Mgr Ksenia Remiezowa (Petersburg) wprowadziła słuchaczy w świat dziecka i percepcję dziecięcej rzeczywistości w rosyjskiej kulturze przełomu XIX i XX ww. O działalności i celach fundacji „Культура детства” interesująco opowiadały prof. Jekaterina Asonowa i Anna Tichomirowa z Moskwy. Dr Martyna Kowalska wygłosiła referat na temat koncepcji pedagogicznych Wasilija Suchomlińskiego w świetle dramatu Marii Arbatowej *Ankieta dla rodziców*.

Uczestnicy obrad w sekcji koncentrującej się na literackim obrazie dziecka wysłuchali sześciu referatów. Prof. Olga Miaeots (Moskwa) wybrała do analizy przeznaczoną dla dzieci twórczość takich autorów z przełomu XIX i XX wieku, jak W. Żelichowska, A. Jaszczenko, N. Karazina, których dzieła znalazły się na radzieckim indeksie. W referacie zaprezentowano moralne i aksjologiczne wartości obecne w przedrewolucyjnej literaturze dla dzieci. Temat dziecka w prozie Michaiła Szyszkina rozwinęła prof. Anna Skotnicka (Kraków). Prof. Katarzyna Duda (Kraków) podjęła rozważania nad uniwersalną wymową opowiadań Andrieja Płatonowa o dzieciach. Referat dr Reginy Rybickiej (Lublin) na materiale powieści Bułata Okudźawy *Wędrowki pamięci* podejmował temat radzieckiego dzieciństwa analizowanego w kulturowym kontekście epoki. Prof. Jewgienija Stroganowa (Twer) szczegółowo opracowała temat mitologii dzieciństwa na przykładzie prozy wspomnieniowej autorek literatury dziecięcej. Mgr Aleksandra Surdykowska (Kraków) poddała analizie brzmieniowe, leksykalne i semantyczne warstwy wybranych tekstów dla dzieci autorstwa Władimira Majakowskiego i Daniła Charmsa.

W drugim dniu konferencji dwie sekcje obradowały nad zagadnieniem: *Przestrzeń i granice dzieciństwa*. Wygłoszone referaty podejmowały różne aspekty rosyjskiego dzieciństwa, omawiane na materiale literackim, malarskim, socjologicznym i antropologicznym. Prof. Włodzimierz Mokry (Kraków) zwrócił uwagę na rolę poety i zadania literatur narodowych w rozumieniu ukraińskich i rosyjskich pisarzy dwujęzycznego dzieciństwa w XIX-XX w. Prof. Andrzej Dudek (Kraków) zainteresował słuchaczy referatem *Метафизика личности и социальные воспитание ребенка в мысли Василия Зеньковского*. Dr Elżbieta Żak (Kraków) referowała przejawy zjawiska infantylizacji społeczeństwa radzieckiego, natomiast dr Anna Kadykało (Kraków) zaprezentowała bohaterów radzieckiego dzieciństwa i ich percepcję we współczesnej Rosji. Wystąpienie mgr Darii Janowiec (Kraków)

poświęcone zostało analizie problemu dzieciństwa w *Podstawach Nauki Społecznej Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej*.

Analiza motywu dzieciństwa w literaturze rosyjskiej stanowiła temat kilku kolejnych referatów. Dr Małgorzata Abassy (Kraków) skupiła uwagę na strukturze i granicach dzieciństwa w trylogii Lwa Tołstoja *Dzieciństwo. Młodość. Wiek dojrzały*. Mgr Katarzyna Walasek (Kraków) zaprezentowała referat *Przestrzeń rosyjskiego dzieciństwa. Słów kilka o powieści Anatolija Pristawkina „Nocowała ongi chmurka złota”*. Dr Magdalena Sławińska (Kraków) analizowała zjawisko utraczonego dzieciństwa na przykładzie wspomnień osób, które przeżyły oblężenie Leningradu. Prof. Danuta Mucha (Piotrków Trybunalski) przedstawiła *Kreacje dzieci w malarstwie rosyjskim pierwszej połowy XIX wieku*. Mgr Olga Feldsztein (Moskwa) omówiła tradycyjne formy spędzania czasu wolnego przez dzieci w przestrzeni Moskwy i Petersburga w końcu XIX wieku. Maria Morozowa (Petersburg) opowiadała o funkcjach skautingu w rosyjskich diasporach emigracyjnych.

Podczas końcowych obrad plenarnych przedstawiono referat prof. Bogusława Muchy (Piotrków Trybunalski). Następnie z odczytami wystąpiły prof. Grażyna Bobilewicz (Warszawa) i Anna Kozłowa (Petersburg). Referat prof. Muchy na temat: *Kreacje dzieci w malarstwie rosyjskim drugiej połowy XIX wieku* stanowił istotną kontynuację rozważań nad rosyjskim malarstwem pierwszej połowy XIX wieku, wygłoszonych w trakcie obrad sekcyjnych. Prof. Bobilewicz interesująco przedstawiła zagadnienie conceptualnej sztuki fotograficznego portretu dziecięcego w artystycznym projekcie Jekatieriny Stiepanowej. Wystąpienie Anny Kozłowej było poświęcone semantycznym aspektom ikonograficznych wyobrażeń najważniejszych wydarzeń w radzieckim kalendarzu szkolnym. Materiał do analizy stanowiły w tym przypadku okładki popularnych radzieckich czasopism dla dzieci: „Костёр”, „Пионер”, „Мурзилка”, „Искорка”.

Podsumowując obrady prof. L. Zwonariowa podkreśliła wagę tematu dzieciństwa dla badań nad kulturą rosyjską. Kolejni dyskutanci akcentowali uniwersalizm konferencyjnego tematu, jak również interdyscyplinarny charakter poruszanej w referatach problematyki dzieciństwa.

Martyna Kowalska
Uniwersytet Jagielloński